

ความสัมพันธ์ระหว่าง “การวิจัย” และ “การประเมิน” Relationship Between Research and Evaluation

ดร.สรรร ธงยศ

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

บทคัดย่อ

การวิจัยและการประเมินมีความสัมพันธ์ต่อสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และมีพื้นฐานแนวคิด วิธีการทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน การมีแนวคิดที่เหมือนกันจะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกันต่อสิ่งที่กำลังศึกษา แต่ถ้ามีแนวคิดที่แตกต่างกัน จะช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสรุปรายงานผลต่อเป้าหมายการดำเนินงาน แต่การวิจัยและการประเมินดูเหมือนจะมีความสัมพันธ์กัน ทั้งในด้านความหมายและวิธีการจนแทบจะแยกจากกันไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม การวิจัยและการประเมินไม่สามารถใช้วิธีการเดียวเพื่อค้นหาคำตอบแทนกันได้ทั้งหมด

คำสำคัญ : การวิจัย / การประเมิน

ABSTRACT

The research and evaluation interrelate to social science and science as well as their conceptual foundations and methods can be either similar or different. The similarity of concepts thus mutually facilitates the pursuit of research, while, the different concepts may help making the decision in the access to data sources. This is to make a summarized performance target report. Though it seems that the interrelations of the research and evaluation in light of their meanings and methods are inseparable, the same set of methods cannot be employed in the research and evaluation in searching of solutions.

Keywords : Research / Evaluation

บทนำ

ศาสตร์การวิจัยและศาสตร์การประเมินได้มีบทบาทในการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากทั้งสองศาสตร์มีพัฒนาการทั้งในด้านความหมายและระเบียบวิธีอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน สำหรับการได้มาซึ่งผลการวิจัยและผลการประเมินเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆ ทางสังคมนั้นมีหลักการและวิธีดำเนินงานแตกต่างกันตามปรัชญาของแต่ละศาสตร์ และภายในศาสตร์เดียวกันก็มีการแบ่งกลุ่มแนวคิดแตกต่างกันทำให้แนวการดำเนินงานแตกต่างกันตามฐานคิดหรือความเชื่อของศาสตร์นั้น แต่ทั้งการวิจัยและการประเมินต่างให้ความสำคัญกับการสรุปรายงานผลที่มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือและเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย

“การวิจัย” ที่อยู่ในกลุ่มวิจัยเชิงคุณภาพเห็นว่าการวิจัยเป็นเรื่องของการค้นหาความหมายของปรากฏการณ์ จึงควรให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีความเป็นนามธรรม เช่น ความรู้สึกของคนหรือกลุ่มคน ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลที่ละเอียดอ่อน การเข้าถึงข้อมูลจึงต้องใช้ “คนหรือผู้วิจัย” เป็นเครื่องมือหลัก แต่กลุ่มวิจัยเชิงปริมาณเห็นว่า การวิจัยจะต้องใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์จึงจะทำให้การวิจัยมีความน่าเชื่อถือและพิสูจน์ได้ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องมีความเป็นปรนัย เช่น เครื่องมือทางการแพทย์ แบบทดสอบ แบบสอบถาม ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ได้ผ่านการทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพก่อนนำไปใช้จริง หลังจากนั้นได้มีความพยายามที่จะรวมวิธีการวิจัยทั้งกลุ่มเชิง

คุณภาพและเชิงปริมาณเข้าอยู่ในประเด็นวิจัยเดียวกันเพื่อลดจุดอ่อนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดข้อถกเถียงระหว่างกลุ่มนักวิจัยที่สอดคล้องกันด้านวิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ต่อกระบวนการที่ต่างกัน แต่หลังจากนั้นการวิจัยผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่อยู่ในประเด็นวิจัยเดียวกันได้เป็นที่ยอมรับและถูกนำไปใช้มากขึ้นในปัจจุบัน

“การประเมิน” ได้เกิดกลุ่มที่มีความเห็นต่อข้อมูลสารสนเทศเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง เห็นว่า ผู้ประเมินมีหน้าที่เพียงเสนอข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้มีอำนาจตัดสินใจเท่านั้น กลุ่มที่สอง เห็นว่า ผู้ประเมินจะต้องทำหน้าที่ในการตัดสินคุณค่าของข้อมูลสารสนเทศที่ได้มา นอกจากนี้ยังมีการแบ่งศาสตร์ของการประเมินตามวิธีการที่ศึกษาในสองกลุ่มวิธี คือ วิธีการเชิงธรรมชาติและวิธีการเชิงระบบ โดยการประเมินตามแนวทาง

ของวิธีการเชิงธรรมชาติ เป็นวิธีการที่เข้าถึงคุณค่าและเกณฑ์ตัดสินคุณค่าตามแนวคิดปรัชญาอัตนัยนิยม (Subjectivism) มีการดำเนินงานและเก็บรวบรวมข้อมูลที่ยืดหยุ่นตามธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ส่วนการประเมินโดยวิธีการเชิงระบบ เป็นวิธีการที่เข้าถึงคุณค่าและเกณฑ์ตัดสินคุณค่าตามแนวคิดปรัชญาปรนัยนิยม (Objectivism) วิธีการในแนวทางนี้มีการดำเนินงานที่ชัดเจน รัดกุมและเป็นระบบ มีลักษณะที่คล้ายกับการวิจัยเชิงปริมาณ

ความสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยและการประเมิน

ความหมาย

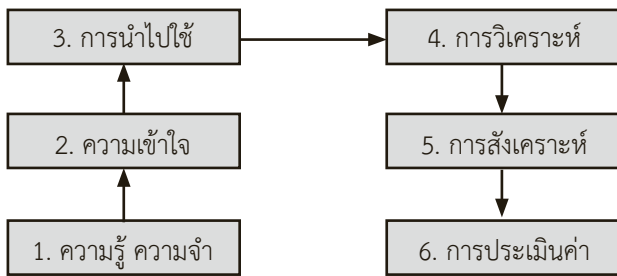
ถึงแม้การวิจัยและการประเมินจะมีความเป็นศาสตร์ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานที่เป็นแบบแผน แต่ความหมายของการวิจัยและการประเมินได้มีความแตกต่างกันตามปรัชญาและความเชื่อที่มีต่อขอบเขตของสิ่งที่กำลังศึกษา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความหมายของการวิจัยและการประเมิน

ความหมาย	
การวิจัย	การประเมิน
1. เป็นการใช้ข้อมูลในการตรวจสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยมีกระบวนการควบคุมอย่างเป็นระบบสม่ำเสมอ (Kerlinger. 1973) 2. แบบแผนหรือกระบวนการวิเคราะห์อย่างเป็นปรนัย มีโครงสร้างที่เป็นระเบียบ มีการจัดบันทึกรายงานและสรุปผลเป็นกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีขึ้นเพื่อนำไปอธิบาย ทำนาย หรือควบคุมปรากฏการณ์ต่างๆ (Best. 1978) 3. การค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2525) 4. การค้นคว้าหาความรู้อย่างมีระบบและแบบแผนเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการหรือเกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ โดยอาศัยวิธีการที่เป็นที่ยอมรับในแต่ละสาขาวิชา (จรรยา เสถบุตร. 2526)	1. การวัด = การกำหนดตัวเลขให้แก่สิ่งของหรือเหตุการณ์ 2. การวิจัยประยุกต์ = การใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมสำหรับตัดสินและพัฒนาโครงการทางสังคมด้านการวางแผน การติดตามผล ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพโครงการ 3. การตรวจสอบความสอดคล้อง = กระบวนการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างผลที่ได้กับวัตถุประสงค์ 4. การช่วยการตัดสินใจ = การระบุปัญหา การจัดหาและการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกวิธีดำเนินงานที่เหมาะสม 5. การบรรยายอย่างลุ่มลึก = การบรรยายสิ่งที่มุ่งประเมินอย่างลึกซึ้งรอบด้าน 6. กระบวนการตัดสินคุณค่า = การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมินโดยผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญ ที่มา: ศิริชัย กาญจนวาสี (2547)

จะเห็นได้ว่าความหมายของการวิจัยและการประเมินมีความแตกต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์กันในแง่พัฒนาการกล่าวคือ ทั้งการวิจัยและการประเมินมีความหมายเริ่มต้นในมิติของวิธีการที่เป็นปรนัยและมีความเป็นวิทยาศาสตร์สูงไปสู่ความหมายที่คลี่คลายจากความเป็นวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะความหมายของ

การประเมินมีพัฒนาการไปสู่มิติทางสังคมมากขึ้นตามลำดับ และถ้าหากย้อนไปพิจารณาที่ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัยของ Bloom จะพบว่ามี การแบ่งระดับการเรียนรู้เพื่อวัดสมรรถภาพทางสมองออกเป็น 6 ระดับตามลำดับชั้นการเรียนรู้ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 ระดับการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยตามทฤษฎีของบลูม (Bloom et al. 1956)

การประเมินค่าตามทฤษฎีของบลูมเป็นการใช้สมรรถภาพทางสมองขั้นสูงสุดเพื่อที่จะสามารถตัดสินว่าสิ่งนั้น ดีหรือเลว ฉลาดหรือโง่ ผ่านหรือไม่ผ่าน ฯลฯ ซึ่งการที่จะทำการประเมินค่าได้นั้นต้องผ่านขั้นตอนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ก่อน แต่การประเมินค่าตามทฤษฎีของบลูมเป็นการจัดระดับความสามารถทางการเรียนรู้ที่ไม่อยู่ในมิติเดียวกับ “การประเมิน” ตามหัวข้อของบทความ กล่าวคือ การประเมินจะมองในมิติของความเป็น “ศาสตร์” ขณะที่การประเมินค่าตามทฤษฎีของบลูมจะมองในมิติของความเป็น “ทฤษฎี” แต่การประเมินค่าตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูมมีความหมายใกล้เคียงกับกระบวนการตัดสินคุณค่า ตามความหมายของศาสตร์การประเมินมากที่สุด ดังนั้น ศาสตร์การประเมินจึงเป็นกิจกรรมที่มีความซับซ้อนเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางสังคมและผู้ที่ทำการประเมินหรือประเมินค่าได้ต้องใช้ความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์จึงจะสามารถดำเนินการได้

เนื่องจากกิจกรรมการประเมินมีความใกล้เคียงกับกิจกรรมการวิจัยอย่างมากทั้งในด้านระเบียบวิธี การออกแบบ เครื่องมือ เพื่อเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2547) ดังนั้นถ้าจะทำการเปรียบเทียบระหว่างการวิจัยและการประเมินในเชิงความหมายแล้ว การประเมินจึงมีความหมายใกล้เคียงกับ “การวิจัยประยุกต์” มากที่สุด ในขณะที่การวิจัยบางเรื่องมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับความหมายของการประเมินในบางความหมาย เช่น งานวิจัยเชิงคุณภาพมีเป้าหมายในการบรรยายความหมายของปรากฏการณ์ ซึ่งคล้ายกับความหมายของการประเมินในด้านการบรรยายอย่างลุ่มลึก งานวิจัยบางเรื่องมีเป้าหมายในการเปรียบเทียบข้อมูลสารสนเทศซึ่งคล้ายกับความหมายของการประเมินในด้านกระบวนการตัดสินคุณค่า ดังนั้นความหมายของการวิจัยและการประเมินในบางมิติจึงมีความสัมพันธ์กัน จึงได้มีการรวมเอากระบวนการวิจัยและการประเมินเข้าด้วยกันกลายเป็น การวิจัยเชิงประเมิน

(Evaluation Research) ซึ่ง รัตนะ บัวสนธ์ (2553) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงประเมินไว้ว่า เป็นการประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อการดำเนินงานและตรวจสอบติดตามโครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการว่าโครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมเหล่านั้นมีความเหมาะสมเป็นไปได้ในการดำเนินงานเพียงไร ดำเนินงานเป็นไปตามกิจกรรมและทรัพยากรที่กำหนดไว้หรือไม่ และผลของการดำเนินงานดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงไร

ความหมายของการวิจัยและการประเมิน จึงมีทั้งส่วนที่สัมพันธ์กันและส่วนที่แตกต่างกัน ซึ่งความหมายของการวิจัยดูเหมือนจะมีพัฒนาการต่อไปอีกไม่มากนัก ในขณะที่ความหมายของการประเมินอาจแปรเปลี่ยนหรือมีพัฒนาการต่อไปในอนาคต ดังที่ ศิริชัย กาญจนวาสี (2547) กล่าวไว้ว่าการประเมินในอนาคตน่าจะขยับสถานะภาพให้มีความหมายและบทบาทต่อสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเป็นสารสนเทศเชิงคุณค่าที่สนับสนุนการเจรจาต่อรองเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้บรรลุถึงเอกภาพของความคิด แนวทางและข้อสรุปทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันของสังคม ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่ามิติที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางด้านความหมายระหว่างการวิจัยและการประเมินจึงเป็นมิติของความเกี่ยวข้องกับสังคม

วิธีการ

การวิจัยและการประเมินต่างใช้ “วิธีการ” เพื่อสรุปรายงานผลให้มีความน่าเชื่อถือตามหลักการแนวคิดของศาสตร์นั้น ซึ่งการสรุปผลการวิจัยและผลการประเมินให้ถูกต้องน่าเชื่อถือต้องอาศัยข้อมูลที่มีคุณภาพแล้วจึงเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์/สังเคราะห์ เพื่อให้การสรุปรายงานผลมีความถูกต้องแม่นยำและการได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพต้องอาศัยกระบวนการวัดที่มีคุณภาพด้วย โดยในอดีตได้มีการแสดงความเชื่อมโยงระหว่างการวิจัย การวัดผลและการประเมิน ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างการวัดผล การวิจัย และการประเมิน

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่าการประเมินเป็นกระบวนการในขั้นสุดท้ายที่ต้องอาศัยวิธีการวิจัยเข้ามาช่วยในการดำเนินงาน

การวิจัยต้องอาศัยวิธีการวัดผลเข้าช่วยดำเนินงาน และทั้งการวิจัยและการประเมินต้องอาศัยการวัดผลเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ในขณะที่ความหมายของ “การวัดผล” ที่ยังใช้อย่างกว้างขวางในปัจจุบันคือ การกำหนดตัวเลขให้แก่สิ่งของหรือเหตุการณ์ตามกฎเกณฑ์ (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2548 ; อ้างอิงมาจาก Stevens. 1946) ดังนั้นการตีความจากแผนภาพแสดงว่าทั้งการวิจัยและการประเมินจะต้องอาศัยข้อมูลที่เป็นตัวเลขเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้น กรณีนี้การวิจัยและการประเมินจึงมีความโน้มเอียงที่จะมีความหมายเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการประเมินเชิงระบบเพราะมีความเกี่ยวข้องกับตัวเลข ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการวิจัยและการประเมินในอดีตมีการยึดติดกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการดำเนินงานเป็นอย่างสูง แต่เมื่อพิจารณาจากพัฒนาการทางความหมายของการวิจัยและการประเมินแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าขั้นตอน “การวัดผล” จากแผนภาพที่ 2 ควรเปลี่ยนเป็น “การเก็บรวบรวมข้อมูล” เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยและการประเมินในปัจจุบันไม่ได้มีจุดเน้นเฉพาะข้อมูลที่เป็นตัวเลขเพียงอย่างเดียว ซึ่งงานวิจัยและงานประเมินบางเรื่องอาจไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นตัวเลขแต่ใช้ข้อมูลที่เป็นนามธรรมอื่น เช่น ปรากฏการณ์ของชุมชนวัฒนธรรมองค์กร เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่าทั้งการวิจัยและการประเมินต่างก็มีการแบ่งแนวคิดออกเป็นกลุ่มๆ เช่น การวิจัยอาจแบ่งกลุ่มเป็น กลุ่มวิจัยเชิงคุณภาพ และกลุ่มวิจัยเชิง

ปริมาณ การประเมินก็อาจแบ่งเป็นการประเมินเชิงระบบและการประเมินเชิงธรรมชาติ ซึ่งระหว่าง “การประเมินเชิงธรรมชาติกับการวิจัยเชิงคุณภาพ” และ “การประเมินเชิงระบบกับการวิจัยเชิงปริมาณ” มีหลักการแนวคิดที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงส่งผลให้การวิจัยและการประเมินมีการดำเนินงานคล้ายกันในบางกรณี ตัวอย่างเช่น การวิจัยเชิงคุณภาพที่ให้ความสำคัญกับผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล มีความสอดคล้องการประเมินด้วยวิธีศิลปวิจารณ์ตามแนวทางของ Eisner (เสกสรร ชงยศ. 2549 ; อ้างอิงมาจาก Eisner. 1975) ซึ่งเป็นการประเมินโดยวิธีธรรมชาติที่ให้ความสำคัญกับผู้ประเมินในการใช้วิจารณ์ญาณในการบรรยาย ตีความหมายและตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน ผลของการวิจัยและผลของการประเมินในกรณีนี้จึงขึ้นกับความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ของผู้วิจัยและผู้ประเมิน

แต่ถึงอย่างไรก็ตามการวิจัยและการประเมินมีข้อแตกต่างในวิธีการในบางประเด็น เช่น การวิจัยส่วนใหญ่จะเริ่มต้นด้วยคำถามว่าปัญหาคืออะไร ขณะที่การประเมินมักเริ่มต้นด้วยคำถามว่าประเมินทำไม การวิจัยบางเรื่องอาจไม่เกี่ยวข้องกับสังคมแต่การประเมินทุกเรื่องต้องเกี่ยวข้องกับสังคม การวิจัยจะเน้นความเป็นศาสตร์ ในขณะที่การประเมินจะใช้ทั้งความเป็นศาสตร์และศิลป์ควบคู่กันไป การวิจัยและการประเมินจึงมีทั้งความเหมือนและความต่างกัน ดังที่ ศิริชัย กาญจนวาสี (2547) ได้สรุปไว้ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความเหมือนและความแตกต่างของการวิจัยและการประเมิน

ประเด็น	การวิจัย	การประเมิน
จุดเหมือน		
1. วิธีการ	วิธีการทางวิทยาศาสตร์	วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์และปรัชญา
2. การดำเนินกิจกรรม	การสืบสวนสอบสวนทางวิชาการ อย่างเป็นระบบโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์	การสืบสวนสอบสวนอย่างรอบคอบโดยอาศัย ข้อมูลที่เชื่อถือได้
จุดต่าง		
1. สิ่งที่ศึกษา	ความจริง	คุณค่า และประโยชน์ทางสังคม
2. การกำหนดประเด็นปัญหา	ความอยากรู้อยากเห็นของผู้วิจัย	ความต้องการสารสนเทศของผู้ตัดสินใจ
3. จุดมุ่งหมายของการศึกษา	ให้ความสำคัญกับการสรุปผล	ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานและการตัดสินใจ
4. วิธีการศึกษา	วิธีเชิงประจักษ์และวิธีทางประวัติศาสตร์	วิธีเชิงประจักษ์และวิธีทางปรัชญา
5. ประเภท	การวิจัยบริสุทธิ์-การวิจัยประยุกต์ การวิจัยเชิงทดลอง-การวิจัยไม่ใช้ทดลอง	การประเมินความก้าวหน้า-การประเมินสรุปผล ปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผลผลิต
6. เกณฑ์ตัดสินคุณภาพ	ความตรงภายใน-ภายนอก	ความเชื่อถือได้ ความเป็นประโยชน์
7. ข้อค้นพบ	ศาสตร์ความรู้ สรุปอ้างอิงทั่วไป ดำเนินงานซ้ำได้	ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ในการตัดสินใจ ข้อความรู้เดียว

นอกจากนี้การวิจัยและการประเมินมีลักษณะคล้ายกัน ในด้านการกำหนดจรรยาบรรณต่อการทำงาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้งการวิจัยและการประเมินมีความเป็น “วิชาชีพ” โดยผู้ที่ทำการวิจัยและประเมินได้จะต้องมีความรู้ความสามารถทั้งในด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปรายงานผล แต่การนำศาสตร์ทั้งสองไปใช้เพื่อนำคำตอบที่ได้ไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อพัฒนาขึ้นอยู่กับบริบทและ

เป้าหมายของการศึกษา ดังนั้นการเลือกศาสตร์การวิจัยและศาสตร์การประเมินเพื่อค้นหาคำตอบและพัฒนาสังคม จึงควรคำนึงถึงความเหมือนและความแตกต่างในหลักการและวิธีการในเบื้องต้นก่อน จากการศึกษาหลักการ/แนวคิด การวิจัยและการประเมินจึงได้วิเคราะห์และสรุปเพื่อแสดงความเหมือนและความแตกต่างเพิ่มเติม ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความเหมือนและความแตกต่างของการวิจัยและการประเมินในทัศนะของผู้เขียน

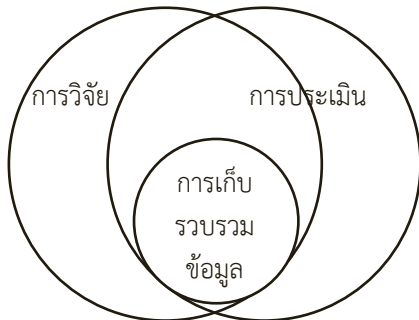
ประเด็น	ความเหมือน	ความแตกต่าง
ปรัชญา	เป็นหลักการและเป็นแบบแผน	- การประเมินเป็นทฤษฎี
พัฒนาการทางความหมาย	คลี่คลายจากความยึดติดกับความเป็นวิทยาศาสตร์	- ความหมายของการวิจัยเริ่มมีความคงที่ - ความหมายและบทบาททางการประเมินมีโอกาที่จะพัฒนาต่อไป
ผู้ดำเนินงาน	ต้องได้รับการเรียนรู้และฝึกฝน	- การวิจัยมีหัวหน้าโครงการเพื่อควบคุมการดำเนินงาน - การประเมินในแนวคิดปัจจุบันให้สิทธิแก่คณะผู้ประเมินอย่างเท่าเทียมกัน
วิธีการ/การดำเนินงาน	- เน้นความถูกต้อง นำเชื่อถือและตรวจสอบได้ - ใช้ความเป็นศาสตร์	- การประเมินมีรูปแบบ (Model) หรือมีวิธีการประเมินอย่างชัดเจน - การประเมินใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์
เป้าหมาย	มีความชัดเจน เฉพาะเจาะจง	- เป้าหมายการวิจัยคือ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงและเหตุการณ์จำลอง - เป้าหมายการประเมินมี 6 ด้านคือ 1.โครงการ 2.ผลผลิต 3.ข้อเสนอโครงการ 4.บุคลากร 5.นโยบาย 6.การปฏิบัติงาน
การสรุป/รายงานผล	สรุปและรายงานผลอย่างตรงไปตรงมา	- การวิจัยคำนึงถึงวัตถุประสงค์เป็นหลัก - การประเมินคำนึงถึงวัตถุประสงค์ เกณฑ์และคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน
การใช้ประโยชน์	เพื่อพัฒนาคน สังคม หรือองค์กร	- การวิจัยโดยส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์กับสังคมทั่วไป - การประเมินโดยส่วนใหญ่มีความเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ประโยชน์

การวิจัยและการประเมินยังมีพัฒนาการในด้านระเบียบวิธีต่อเนื่องควบคู่กันไป เช่น มีการตรวจสอบผลที่ได้จากการวิจัยและการประเมินซ้ำอีกครั้ง ซึ่งในการวิจัยเรียกว่า การวิเคราะห์อภิมาน (Meta Analysis) ส่วนทางการประเมินเรียกว่า การประเมินอภิมาน (Meta Evaluation) นอกจากนี้ยังมีระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) เพื่อลดจุดอ่อนและช่วยสร้างจุดแข็งซึ่งกันและกันระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและ

เชิงคุณภาพ ส่วนการประเมินนั้น Sinacore & Turpin (1991) เป็นผู้เสนอวิธีวิทยาการประเมินพหุพื้นที่ (Multisite Evaluations) เพื่อให้สามารถนำผลการประเมินไปสรุปอ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรอื่นได้ ซึ่งพัฒนาการทางด้านระเบียบวิธีของศาสตร์ทั้งสองอาจพัฒนาต่อไปอีกจนเป็นที่ยอมรับในแวดวงการวิจัยและการประเมิน

บทสรุป

จากที่กล่าวมา การวิจัยและการประเมินจึงมีทั้งจุดเหมือนและมีความสัมพันธ์กันทั้งในมิติของความหมาย กิจกรรมการดำเนินงาน และแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งในบางครั้งการวิจัยและการประเมินจึงเป็นศาสตร์ที่เกื้อหนุนการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เนื่องจากมีพัฒนาการของศาสตร์เคียงคู่กันมา แต่การวิจัยและการประเมินไม่ได้เป็นศาสตร์เนื้อเดียวกันและไม่สามารถนำวิธีการเพื่อค้นหาคำตอบแทนที่กันได้ทั้งหมด ผู้เขียนจึงได้สรุปเพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการวิจัยและการประเมินดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัย และการประเมิน

การวิจัยและการประเมินมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มากขึ้นจนเห็นได้ชัด ซึ่งแทบจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกิจกรรมทางสังคม เช่น การมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หรือการปรับปรุงพัฒนาพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้นั้นเนื่องจากผลของการวิจัย และในด้านการประเมินนั้น (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2549 ; อ้างอิงมาจาก Scriven. 1999) เห็นว่าการประเมินได้เข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกขณะเช่น การตัดสินใจเลือกซื้อสิ่งของ การตัดสินใจที่จะเชื่อคำพูดของใคร การเลือกที่จะทำงานกับใคร เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่จะนำการวิจัยหรือการประเมินไปใช้ประโยชน์ต่างๆ นอกจากจะต้องมีความเข้าใจในความเหมือนและความแตกต่างของทั้งสองศาสตร์แล้วยังต้องเข้าใจในหลักการของการวิจัยและการประเมินเป็นการเฉพาะ เช่น การเลือกวิธีหรือการออกแบบการวิจัยควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ ธรรมชาติของตัวแปร กลุ่มตัวอย่าง ฯลฯ ส่วนการเลือกวิธีหรือรูปแบบการประเมินก็ควรคำนึงถึงบริบทโครงการ ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ และระยะเวลาที่ใช้ในการประเมิน เป็นต้น

ถึงแม้การวิจัยและการประเมินจะมีทั้งจุดเหมือนและจุดต่างกัน แต่เป็นศาสตร์ที่เคียงคู่กันและมีจุดหมายปลายทาง

ขั้นสุดท้ายที่ตรงกันคือการหาแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- จริยา เสถบุตร. (2526). **ระเบียบวิจัยทางการศึกษา**. ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (อัดสำเนา)
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2549). “การประเมินอภิมาน แนวคิดและหลักการ,” ใน สุวิมล ว่องวานิช **การประเมินอภิมาน วิจัยและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. (2525). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2553). **วิจัยเชิงประเมิน: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในการศึกษา**. เอกสารประกอบการบรรยาย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (อัดสำเนา)
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2548). **ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2547). **ทฤษฎีการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสกสรร ธงยศ. (2549). **มโนทัศน์ทางการประเมินแบบศิลปวิจารณ์**. เอกสารประกอบการรายงานวิชาทฤษฎีการประเมิน หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Best, J. W. (1978). **Research in Education**. 3rd ed. New Delhi : Prentice Hall of India Inc.
- Bloom, G. S., et al. (1956). **Taxonomy of Educational Objectives Handbook I : Cognitive Domain**. New York : Longmans, Inc.
- Kerlinger, F. N. (1973). **Foundations of Behavioral Research**. 2nd ed. New York : Holt, Rinehart & Winston Inc.
- Sinacore, J. M. and Turpin, R. S. (1991). **Multiple Sites in Evaluation Research: A Survey of Organizational and Methodological Issues**. In Turpin, R.S. and Sinacore, J.M. (eds.) (1991). **Multisite Evaluations**. New Directions for Evaluation No.50.